

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄. & Δ΄.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΛΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Μεταξὺ τῶν λογίων Ἀγιορειτῶν καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα διακρίνεται ὁ ἐξ Ἴμβρου καταγόμενος ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος ὁ ἐπικαλούμενος *Κουτλουμουσιανὸς* (=ἀδελφὸς τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου)¹. Οὗτος ἐξήσεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν Βενετίᾳ, ὅπου διετέλεσε διδάσκαλος κατὰ τὰ ἔτη 1827—1834 ἐν τῇ Φλαγγινεῖᾳ Σχολῇ, ἐπεμελήθη δὲ τῆς ἐκδόσεως διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἅτινα χάριν τῶν Ὁρθοδόξων ἐδημοσίευσεν τὸ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ὁ *Φοῖνιξ*². Ἄλλ' ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς διαφόρων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ὧν ὀλίγα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὰ ἰδιόγραφα τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐναπέκειντο κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου καὶ ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν αὐτῆς τῇ 20 Φεβρουαρίου 1857³.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ δύο συνεγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου. Εἶναι ταῦτα τὸ «*Υπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς νήσου Ἰμβρου*» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1845)⁴ καὶ τὸ «*Υπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου*» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846), ὅπερ συνέταξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1840 καὶ 1846⁵), καθ' ὃν χρόνον διετέλει διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης⁶.

¹) Πρβλ. *Φιλίππου Ἰωάννου*, Λόγος Ὀλυμπιακὸς συνταχθεὶς καὶ ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ β' ἑορτῇ τῶν ἰδρυθέντων Ὀλυμπίων, σελ. 19, ὑπόσημ.

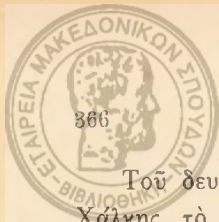
²) *Ἰωάννου Βελούδου*, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικίαι ἐν Βενετίᾳ. Ἱστορικὸν ὑπόμνημα. Ἐν Βενετίᾳ 1872, σελ. 131.

³) *Γερασίμου Ξυρρνάκη*, Τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν Ἀθήναις 1903, σελ. 193.

⁴) Πρβλ. περὶ τοῦ ἔργου τούτου καὶ *Athenische Mitteilungen*, τόμ. ΔΙ' σελ. 81, ὑπόσημ. 1.

⁵) Τὸ χειρόγραφον τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ περὶ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης εἶχεν ἤδη ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς καταρτίσει ἔτοιμον πρὸς ἐκτύπωσιν κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1845.

⁶) Πρβλ. *Ματθ. Παρανίκα*, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστά-

Τοῦ δευτέρου τούτου ὑπομνήματος περὶ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Χάλκης, τὸ ὁποῖον συνετάχθη οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδου, ἀλλὰ καὶ ἐκ «τῆς Κωνσταντινάδος¹ τοῦ Παναγιωτῆτος πρώην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, καὶ ἐξ ἄλλων Ἀπομνημονευμάτων τοῦ αὐτοῦ»² παρεσκευάζεν ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς καὶ δευτέραν ἔκδοσιν μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων, ἀλλ' ἡ ἔκδοσις αὕτη δὲν ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ τύπου. Ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη κατέχει ὑπὸ ἐπίσημον *Θ[εολογία]* 7379 ἀντίτυπον τοῦ περὶ τῆς Παναγίας τῆς Χάλκης ὑπομνήματος τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐφ' οὗ οὗτος ἔχει διορθώσει τυπογραφικὰ σφάλματα καὶ ἐπενέγκει παρασελιδίους καὶ ἄλλας προσθήκας καὶ βελτιώσεις. Ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ βιβλίου μετὰ τὰς λέξεις:

Ἐκ πολλῶν μὲν συλλεγὲν

παρὰ

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΑΝΟΥ

τοῦ Ἰμβρίου

ἔχει ὁ συγγραφεὺς ἐπικολλήσει τεμάχιον χάρτου, δι' οὗ ἀφανίζονται αἱ λέξεις τοῦ ἐντύπου:

Δαπάνη δὲ ἐκδοθὲν τῆς τοῦ Φροντιστηρίου τούτου

ΕΦΟΡΕΙΑΣ

καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπικεκολλημένου τεμαχίου χάρτου ἔχει γράψει:

«δευτέρον δὲ ἤδη ἐκδοθὲν μετὰ τινων προσθηκῶν καὶ ἐπιδιορθώσεων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γενομένων».

Τὰς σπουδαιότερας προσθήκας καὶ διορθώσεις τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ ἐντυπον αὐτοῦ ὑπόμνημα περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου δημοσιεύομεν κατωτέρω.

Σελ. 11. Μετὰ τὰς λέξεις: *Τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ ῥηθὲν μοναστήριον, τιμώμενον ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἐκτίσθη κατ' ἀρχάς, ὡς νομίζεται, ὑπὸ τοῦ αἰοδύμου Πατριάρχου Φωτίου εἶναι, περὶ τὰ μέσα τοῦ 15 αἰῶνος, ἀνεκαινίσθη ὑφ' ἑτέρου Πατριάρχου, Μητροφάνους τοῦ Βυζαντίου,* μετὰ τὰς λέξεις ταύτας προσέθεσεν ὁ Βαρθολο-

σεως τῶν γραμμάτων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867. σελ. 31. — Περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δράσεως ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Θεοτόκου ἰδὲ ὅσα γράψει ὁ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου, σ. 129 κ.έ.

¹) Νοητέον τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου (1770—5 Ἰανουαρίου 1859) τὸ ἐπιγραφόμενον «Κωνσταντινιάς παλαιὰ τε καὶ νεωτέρα» (ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει 1844, γαλλικῆ τοῦ ἔργου μετάφρασις ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846)

²) Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ σχετικοῦ συγγράμματος.

μαίος γὰρ δὲ: ὅστις καὶ βιβλιοθήκην λαμπρὰν καὶ πολύτιμον συνήθροισεν ἐν αὐτῷ (λ).

Ἔπεται δὲ ὑπ' ἀριθμὸν (λ) παραπομπή:

(λ) Περί τοῦ Μοναστηρίου τούτου, γράφων ὁ Κρούσιος ἑλληνιστὶ πρὸς Μητροφάνην, τῷ 1578 ἔτει, λέγει (Τουρκο-γραικ. Βιβλ. Ζ' σελ. 476): «*Ἡ δ' αὐτὴ σου ἀγιότης τὸν δεδηλωμένον Γερλάχιον (πρόσβου τοῦ Αὐτοκράτορος Γερμανίας) φιλοφρονέσται ἐν τῇ ἀστυγείονι ἑαυτῆς κατὰ τὴν Χάλκην Μονῆ ὑπεδέξατο οὐχ ἴπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις*». Ἐν δὲ ταῖς ἰδίαις σημειώσεσιν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην (σελ. 512) λέγει, ὅτι ὁ Μητροφάνης κατεσκεύασεν ἐξ ἐλεημοσυνῶν τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος· καὶ ἀναφέρει τεμάχια ἐπιστολῶν, πρὸς αὐτὸν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου, τῆς μὲν γερμανιστί, τῆς δὲ λατινιστί, ἐν οἷς ἐπανεῖται ὁ Μητροφάνης ὡς ἔμπειρος ἐν πολλοῖς καὶ λόγιος· ὅτι διέτριβεν ἐν καιρῶ τῶν ἐορτῶν εἰς τι προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἁγίαν Παρασκευὴν λεγόμενον (τὸ νῦν Χάσ-κιοῦ)· καὶ ὅτι ἤγαγεν αὐτὸν (τὸν Γερλάχιον) εἰς Χάλκην, ὅπου ἔδειξεν αὐτῷ τὴν Βιβλιοθήκην, παραπονούμενος ὅτι τοῦ ἐκλάπησαν τὰ Παράλληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μανασσῆ.

Ὁ αὐτὸς Κρούσιος, σελ. 498, δίδει τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπαρχόντων χειρογράφων, ἐν οἷς ἦν καὶ Τετραευαγγέλιον ἐξηγημένον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, παρὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου πρὸς Καρπιανὸν μοναχόν. Περί δὲ τοῦ καταλόγου τούτου σημειοῖ ὁ Λουκάγγιος (*Index auctorum*, μετὰ τὸ Γλωσσάριον φύλ. 36), ὅτι ἐγένετο ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Ζυγομαλά, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης: «*Ἐν ἔτει ἴζσπ' (=1572 μ. Χ.), μηνί Ἰανουαρίῳ, ἡμέρα ιε' ἐγένετο ὁ παρὼν Κατάλογος καὶ ἡ Καταγραφή τῶν σεπτῶν βιβλίων τῆς θειοτάτης Βιβλιοθήκης τῆς σεβασμιωτάτης καὶ βασιλικῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ (τῇ καταντικρὺν κειμένη ΚΠόλεως) ἡ δὴ πάντα ἅγια βιβλία συνῆξε καὶ συνήθροισεν ὁ κύριος Μητροφάνης, ὁ κτήτωρ (ἴσ. κτίτωρ) τῆς σεβασμιωτάτης Μονῆς αὐτῆς, καὶ ἡ ἱερὰ Βιβλιοθήκη αὐτῇ ἐναπεθροισαρίσαστο*».

Περί τοῦ Μητροφάνους τούτου λέγει καὶ ὁ Χρονογράφος (σελ. 446), ὅτι εἶχε Μοναστήριον πέραν εἰς τὴν Χάλκην, τὴν Ἁγ. Τριάδα. (Ἐῶρα τὰ περὶ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ἱστορούμενα ἐνταῦθα).

Σελ. 13 μετὰ τὴν λέξιν Δισακκοειδῆς ἔπεται ἡ προσθήκη: ἀπὸ τοῦ *Heibè* (Χεῖμπὲ) δισάκιον.

Ἐν σελ. 22 μετὰ τὰς λέξεις: Ὁ αὐτὸς Δοσίθεος ἱστορεῖ ὅτι, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Μεθοδίου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: (δρθότερον ἰσως Διονυσίου τοῦ Γ'), ἐν 1662 καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔγραψεν: ἔτει 1662 (γρ.

1668 ὀρθότερον, ὡς ἀλλαγῶν (2). Ἐν τέλει δὲ τῆς ὑποσημ. (1) προσέθεσε τὰς λέξεις: ...Περὶ τῆς Ὁρθοδ. Ὁμολ. ἐκδοθ. ἀχ'ἰβ'. Ἐν τέλει δὲ τῆς ὑποσημ. 2 διέγραψε τὰ μετὰ τὰς λέξεις ὡς ἀνωτέρω εἰρηται κείμενα καὶ ἀντὶ τούτων προσέθεσε τὰ ἐξῆς: ἐν Ὀλλάνδῳ γραικολατινιστῷ, εἶτα ἐν Βουκουρεστίῳ, προτροπῇ μὲν Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, δαπάνη δὲ τοῦ τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἡγεμόνος, Κωνσταντίνου Βασσαράβα τοῦ Βραγκοβάνου, ἐν ἔτει 1692, ὅτε, ἀντὶ τοῦ λατινικοῦ, συνεξεδόθη ἔκθεσις εἰσαγωγικῆ περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν: Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης, συνταχθεῖσα ὑπὸ Βησσαρίωνος Μακροῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Μετὰ ταῦτα, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστροίας, ἔτι 1771, ἐγένετο, εἰς μόνον τὸ ἀπλοελληνικόν, νέα ἐκδοσις, ἐν ἣ ἀναγινώσκεται, ὅτι ἐτυπώθη πολλάκις καὶ πολλαχῶς, καὶ εἰς πολλάς ποτε γλώσσας. Τελευταῖον, ἐτυπώθη ἐν Μόσχῃ, ἔτι ἀνωτέρω.

Σελ. 46 μετὰ τὰς λέξεις: μὴν Ἰουνίῳ προσέθεσε σημεῖον παραπομπῆς καὶ εἰς τὰ ἐξῆς:

(εε) Τρεῖς καὶ τετράκις μνημονεύσαντες τοῦ Πορφυρίου τούτου, ὑποσημειοῦμεν τελευταῖον καὶ ταῦτα περὶ αὐτοῦ: "Οτι, πρὶν ἀρχιερατεῦσθαι, ὑπῆρχεν εἰς τῶν Ἀδελφῶν τῆς κατὰ Σωζόπολιν ἐκείνης Μονῆς τοῦ Προδρόμου. Προηγούμενος δὲ αὐτῆς ἔτι ὄν, ἀπελθὼν εἰς προσκύνησιν τῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Μοναστηρίων, συνέγραψε καὶ περιήγησιν εἰς αὐτά, διὰ Στίχων Πολιτικῶν, οἵωνε; ἀναμφιβόλως καὶ ἐξεδόθησαν ἔκδοσις. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκδοθέντες πάλιν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1745, ἐπεγράφησαν οὕτω: «Περίοδος τοῦ Ἁγίου νύμου Ὁρους τοῦ Ἀθωνος, συντεθεῖσα, διὰ Στίχων Πολιτικῶν, παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Νικαίας κυρίου Πορφυρίου, Προηγούμενου ἔτι ὄντος τῆς Βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῆς ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσει κειμένης, πλησίον τῆς Σωζοπόλεως». (Καθεξῆς δὲ κεῖνται καὶ οἱ Στίχοι)

Εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅπ' ὅλοι προσκυνοῦμεν,

Νὰ μᾶς χάριση νοῦν καλόν, καὶ νὰ διηγηθῶμεν.

κτλ. κτλ. κτλ. 1)

Σελ. 48, προκειμένου περὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ὑψηλάντου, μετὰ τὰς λέξεις: Σεπτεμβρίου 14 διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τέσσαρας στίχους καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔγραψε τὰ ἐξῆς:

(†) Ὅποια δὲ καλὰ ἔκαμεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ πόσον ἀφελήθη ὁ λαὸς αὐτῆς ἐπὶ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἡγεμονείας, διηγεῖται ταῦτα περιστατικῶς ὁ τὴν Ἱστορίαν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας συγγραφέας, οὕτω λέγων: «Διέμεινεν οὖν οὗτος ὁ Ἡγεμὼν ἐπταετῆς εἰς τὸν θρόνον ἐν ἄκρῃ

1) [Πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 43]

»είρημη καὶ ἥσυχία» κατεπλούτησεν ὁ τόπος, ἠϋξήσε καθ' ὑπερβολὴν τὸ ἐμπό-
»ριον, ἠσθάνθη τὴν ἄκραν ἡδονὴν τῆς ἀναπαύσεως τὸ ὑπήκοον, ὑπὸ τὴν
»πατρικὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν καὶ ἐπωφελῆ διοίκησιν· καὶ ἐν συντόμῳ, ἢ
»ἐπταετίας αὐτοῦ ἡγεμονείᾳ ἐστάθη ἡ ὠραιότερα ἐποχὴ τῆς Βλαχίας, ἢ μῦλ-
»λον εἰπεῖν, ὁ χρυσοῦς αἰὼν, καὶ ἐπομένως ὑπερεπλούτησε καὶ αὐτός»¹⁾.
'Εφεξῆς δὲ καταλέγει ὀνομασιὴ μίαν πρὸς μίαν τὰς εἰς τὸν τόπον εὐεργε-
τικὰς καὶ κοινωφελεῖς αὐτοῦ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφαίνεται ἀληθῶς ὁ
ζῆλος τοῦ ἀνδρὸς τούτου περὶ τὰ καλά.

§ 66. Οὗτος οὖν ὁ εὐσεβέστατος καὶ εἰς εὐεργεσίας ἐπίσημος 'Ηγεμών,
γινώσκων ἐκ πείρας τὴν ἐλεεινὴν τῆς Μονῆς ταύτης κατάστασιν, ὡς ἐκ τῆς
ἐνδείας μάλιστα τοῦ προῶδῳθέντος Πατριάρχου 'Ιωαννικίου, καὶ ὑπὸ θείου
ζήλου κινούμενος,

Σελ. 49 μετὰ τὴν λέξιν: 'Ηγεμονεύσας δὲ ἐν Βλαχίᾳ μέχρι τοῦ 1782
διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: εἶτα παραιτηθεὶς καὶ ἀντὶ αὐτῶν
ἔγραψε: εἶτα, κατὰ τινὰς μὲν παραιτηθεὶς, κατὰ δὲ τὸν προειρημένον ἱστο-
ριογράφον, ἐξωσθείς (33). Καὶ προσέθεσεν ὡς παραπομπήν:

(ζζ) «'Εν τούτῳ τῷ διαστήματι, λέγει αὐτός, ἠκολούθησε καὶ ἡ ἔξωσις
»τοῦ 'Ηγεμόνος, πλὴν ἄνευ αἰτίας· διὸ καὶ ἡγεμονεύσας ἔτη 7 καὶ μῆνας 4,
»ἀπῆλθεν εἰς Βασιλεύουσαν πανοικί, μὲ πᾶσαν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ὡς οὐ-
»δεὶς ἄλλος». (Τόμ. Β'. σελ. 356).

Σελ 53 προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος προκειμένοι περὶ τῆς περικοπῆς
τοῦ χρυσοβούλλου, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλ-
κης ἐν ἔτει 1780, τὴν ἐξῆς ὑποσημείωσιν:

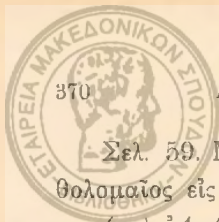
(θθ) 'Ἡ περικοπὴ μόνῃ αὐτῇ, καὶ οὐχὶ ὄλον τὸ χρυσοβούλλον εὐρέθη
παρὰ τῷ πολλάκις μνημονευθέντι προῶν Κ-πόλεως Κωνσταντίνῳ τῷ Α'.

Σελ. 58. Τοῦ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ γενεαλογίας τοῦ 'Υψηλαντικοῦ
οἴκου κεφαλαίου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὸν πρῶτον στίχον καὶ ἀντ'
αὐτοῦ ἔγραψε τὰ ἐξῆς:

† 79. 'Ὁ μὲν προορηθεὶς τῆς Βλαχο-μολδανίας ἱστορικός, λαλῶν περὶ
τῆς ἡγεμονείας 'Αλεξάνδρου τοῦ 'Υψηλάντιου, λέγει συντόμως τε καὶ ἀπλῶς,
ὅτι ἦν «υἱὸς τινὸς ἀρχοντος 'Ιωάννου 'Αγα Κωνσταντινουπολίτου, καταγο-
μένου ἐκ τῶν μερῶν τῆς 'Ασίας»¹⁾. 'Ὁ δὲ ἀπὸ Σιναιίου προῶν Κ-πόλεως
κύριος Κωνσταντῖος ὁ Α', περιστατικώτερον ἐκφράζων τὴν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς
πολὴ ἀρχαιότερους προγόνους ἀναβιβάζων τὸ γένος τῶν 'Υψηλαντῶν, λέγει,
ὅτι ὁ 'Υψηλαντικός οἶκος κατήγετο ἐκ τῆς

) ὁμος Β' σελ. 351.

1) Τόμ. Β' σελ. 352.

Σελ. 59. Μετὰ τὰς λέξεις: Ὑπάτου Ἰβραχίμ Πασᾶ παραπέμπει ὁ Βαρθολομαῖος εἰς τὴν ἑξῆς ὑποσημείωσιν:

(κκ) Ἀνώνυμός τις Ἰταλός, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ συγγράμματι: Παρατηρήσεις ἱστορικαί, φυσικαί καὶ πολιτικαί περὶ τῆς Βλαχίας—ἐν Νεαπόλει 1788—λέγει (σελ. 25), ὅτι «Γιαννάκης Ὑψηλάντης, ἀρχιγούναρις ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μέγας θεῖος Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἡγεμόνος, ἐκρεμάσθη». Ἄν ὁ Ἰταλός ἱστοριογράφος λαλήῃ περὶ τοῦ ἀνωτέρου Ἐμμανουήλ, ὅστις καὶ ἀρχιγούναρις ἦν ἀληθῶς, καὶ μέγας τοῦ Ἀλεξάνδρου θεῖος, καὶ συνέβη τυχὸν ἁμαρτημά τι εἰς τὸνομα, τεθέντος τοῦ Ἐμμανουήλ ἀπὸ τοῦ Γιαννάκη, ἢ ἐὰν ὑπῆρχε καὶ τρίτος υἱός, δμῶνυμος τῷ πατρὶ Ἰωάννη, τῶν εἰκασιῶν τούτων ἢ βεβαίωσις μᾶς φαίνεται τολμηρά. Οὐδὲν ὅμως παράδοξον τὸ καὶ τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον Ἐμμανουήλ, καὶ εὐνοούμενον πρότερον, κρεμασθῆναι μετὰ ταῦτα, οὐδὲ ἀσυνήθων, οὐδὲ σπανίων ὄντων τῶν τοιούτων ἐν τῷ τότε καιρῷ.

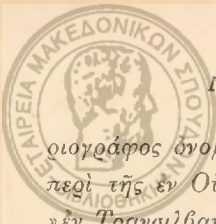
Σελ. 62. Μετὰ τὰς λέξεις: ἑλληνοῖσι τὰ προειρημένα προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος: καὶ ἄλλοι ἄλλα κατόπιν.

Σελ. 64. Ἐν τέλει τῆς ὑποσημείωσης (ζζ) προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἑξῆς:

Σημείωσαι δέ, ὅτι ὁ ἀνωτέρω εἰρημένος Μιχαὴλ Βοεβόδας ἐπωνομάζετο Ἀνδρεῖος, τοιοῦτος ὑπάρχων ἀληθῶς καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Καθότι προχειρισθεὶς εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας (ἦν ἡ Σημείωσις λέγει Μουντοβλαχίαν, τὴν κατ' ἄλλους μὲν Καραβλαχίαν, κατ' ἄλλους δὲ Βουνοβλαχίαν) τῷ 1592 ἔπει, ἐπὶ Μουράτ τοῦ Γ', καὶ εὐρῶν αὐτὴν κατὰ χρεων οὖσαν, καὶ πάσχουσαν δεινῶς ὑπὸ τῶν συχῶν ἐπιχειρῶν τῶν παραδουναβίων Τούρκων, μὴ δυνηθεὶς κατ' ἄλλον τρόπον ἀπαλλάξαι τὸν τόπον τοιαύτης μάστιγος, συνεμάχησε μετὰ τῶν γειτνιαζόντων Ἡγεμόνων: τοῦ τε Ααρὼν Βοεβόδα τῆς Μολδαβίας καὶ τοῦ Σιγισμούνδου Μπατῶρ Ζήκμωνος τῆς Τρανσυλβανίας· καὶ οὕτως ἐπιπεσόντες πρότερον κατὰ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ εὐρισκομένων Τούρκων, κατέσφαξαν αὐτοὺς τῇ ε' Νοεμβρίου 1594, ὡς ἡ ἀνωτέρω σημείωσις εἶτα, χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ, ἀπενόησαν ἀφ' ὅλης τῆς Βλαχίας καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ διεσπαρμένους. (Ὅρα τοὺς ἐφεξῆς μετὰ τῆς Τουρκίας πολέμους, καὶ τὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ὄντως ἀνδρείου καὶ γενναίου τούτου ἀνδρός, εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν Ἱστορ. Βλαχο-μολδ. Τόμ. Β' σελ. 112—147).

Σελ. 77. Μετὰ τὴν λέξιν: Οὐγγροβλαχίας ἐσημείωσεν ὁ Βαρθολομαῖος σημεῖον παραπομπῆς, ταύτης δὲ τὸ κείμενον λέγει:

(*) Σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ διαληφθεὶς τῆς Βλαχο-μολδαβίας ἱστο-

οιογράφος ὀνομάζει τὸν Κωνσταντῖνον τοῦτον Κοσμοπόθητον, οὕτω λέγων περὶ τῆς ἐν Οὐγγροβλαχία ἡγεμονείας αὐτοῦ: « Ἐφ' οὗ ἐπληροφορήθησαν οἱ ἐν Τρανσυλβανία (φυγάδες δηλαδὴ) ἄρχοντες τὴν τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἐπι- κύρωσιν καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν εἰς τὴν ἡγεμονίαν διορισμὸν τοῦ Κοσμοπο- θήτου Κωνσταντίνου Βοεβόδα τοῦ Ὑψηλάντου, διεχύθη ἀνεκλάτητος ἀγαλ- λιασὶς καὶ χαρὰ εἰς ἅπαντας γενικῶς, καὶ ὄρμησαν νὰ ἐξέροχωνται ἐκ Τραν- σιλβανίας, διὰ νὰ δείξωσι τὴν εὐχαρίστησιν καὶ προθυμίαν αὐτῶν καὶ νὰ τὸν ὑποδεχθῶσι μετὰ πάσης λαμπρότητος καὶ δορυφορίας » (Τόμ. Β' σελ. 447).

Καὶ τοιοῦτος μὲν ἐφάνη τότε ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς κατοίκους ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονειῶν ἐκείνων ὁποῖοι δὲ ἐφάνησαν μετὰ ταῦτα οἱ τοῦτου ἔκγονοι πρὸς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, πόσον ποθητοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι κατέστη- σαν εἰς αὐτό, καὶ οἷον εὐκλεῆς ὄνομα κατέλιπον εἰς τοὺς μεταγενεστέτους, ταῦτα πάντα γινώσκουσιν ἀκριβῶς οἱ τὰς νέας Ἑλληνικὰς ἱστορίας ἀναγι- νώσκοντες.

Σελ. 86. Μετὰ τὰς λέξεις: Πλέον τῶν 600 ἐτῶν ἐσημείωσεν ὁ Βαρ- θολομαῖος σημεῖον παραπομπῆς, εἰς ὑποσημείωσιν, ἧς τὸ κείμενον ἔχει:

(σσ) Ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις προσεθήτω καὶ τὸ ἀντίγραφον Τυπικοῦ τινοσ τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ Ἄθωνος, ἐκδοθέντος μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντί- νου τοῦ Μονομάχου ἐν ἔτει ςρνδ', ἀντιγραφέντος δὲ μετὰ ταῦτα εἰς χάριτην παχύτατον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει ςχε', ὃ ἔστι 1097 ἀπὸ Χριστοῦ. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο σώζεται ἐν τῇ κατ' αὐτὸ τὸ Ἁγιώνυμον Ὁρος Μεγάλῃ Δαύρα.

Σελ. 89. Μετὰ τὰς λέξεις: Καὶ ποίησον μὲν προσέθεσεν ὁ Βαρθολο- μαῖος τὰ ἑξῆς:

Ἐν δὲ τῇ Λειτουργίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀντὶ τοῦ «Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ», ὁπερ, προσεθὲν ὑπὸ ἀμεθεσιτάτης χειρός, ἐπὶ τρίτῃ δῆθεν σφραγίσει τῶν τιμίων Λώρων, φθείρει τὴν σύνταξιν τῆς εὐχῆς καὶ τὴν συνάφειαν τῶν προλεχθέντων αὐτῆς μετὰ τῶν ἐπιλεγόμενων ἀντί, λέγω, τῆς ἀτόπου ταύτης προσθήκης, τὸ Εὐχητάριον ἔχει τὰ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου λεγόμενα εἰς δύο κάμματα διηρημένα, ὧν τὸ δεύτερον: Τὸ ἐκ- χυθὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, τίθεται ἐν τῇ τῶν ἀμφοτέρων σφραγίσει.

Σελ. 94. Μετὰ τὰς λέξεις: καὶ ὡς ἀνέκδοτα τυχόν προσέθεσεν ὁ Βαρ- θολομαῖος: ἢ ἐκδεδομένα μὲν ὄντα σπάνια δέ.

Σελ. 95. Ἐν τέλει τοῦ τρίτου ἐπιγράμματος σημειοῖ ὁ Βαρθολομαῖος, ὅτι ἀντὶ: ἄλλος ἐδείχθη χειρόγραφον: Ἄλλο ἐδίδαξεν (δηλαδὴ ἔχει τὴν γραφὴν: ἐδίδαξεν).

Σελ. 109. Μετὰ τὰς λέξεις: *Καὶ ἐφεξῆς προσθέτει αὐτὴν προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἐξῆς:*

§ 131. *Καὶ ἕτερος δὲ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἷον Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, ἱστορεῖται ὅτι ἐκηδεύθη ἐν ταύτῃ τῇ Μονῇ· ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς κηδεύσεως αὐτοῦ ἀναφέρων εἶναι Κερκυραῖος τις συγγραφεύς, τὴν κλησὶν Μάρκος Ἀντώνιος Κωτσαΐτης, ὅστις ἐν τινι χειρογράφῳ αὐτοῦ περιγησεί εἰς Ἑλλάδα, Κωνσταντινούπολιν καὶ Μολδοβλαχίαν ἐν ἔτει 1742, γράφει «ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, μέλλων νὰ τελευτήσῃ, ὑπηγόρευσεν ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ χαραξῶσιν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ, εἰσέτι βλεπομένην ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μοναστηρίῳ τῆς νήσου Χάλκης ἵγουν,*

» Ὅ τὰς συνθήκας θεῖς καὶ καταλλάξας Ὁθωμανούς τε καὶ Γερμανούς, ἐνθάδε κεῖται Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος.»

Ἄλλ' οὐδὲν ἔχρος φαίνεται σήμερον οὐδὲ τῆς ἐπιταφίου ταύτης ἐπιγραφῆς, οὐδὲ κἂν τοῦ ὀνόματος Μαυροκορδάτου γίνεται μνεία ἐν τοῖς σωζομένοις ὑπομνήμασιν, οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας Μονῆς, τῆς καὶ καλουμένης καὶ οὔσης ἀληθῶς Αὐτοκρατορικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐτέρων δύο τῶν ἐν τῇ Χάλκῃ (§ 11, 12).

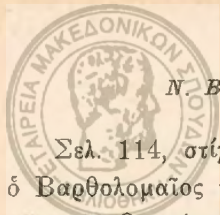
Σελ. 110. Τὸν πρῶτον στίχον τοῦ 130 παραγράφου διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔγραψε:

§ 133. *Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, οὐ μακρὰν τῆς τοῦ Καλλίστου τελευτῆς, ἀναφέρεται καὶ τις τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχῶν κηδευθεὶς ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται ἐν τῇ Πατριαρχικῇ τῆς Κ-πόλεως ἱστορίᾳ, ἐκδεδομένη ὑπὸ τοῦ Κρονοίου, ὅπου (σελ. 169) ἀναγιώσκεται: «Τοῦτος ὁ Πατριάρχης (Διονύσιος δηλ. ὁ Β'· πρῶν Μητροπολίτης Νικοδημείας) ἀσθενήσας ἀπέθανε, καὶ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Παμμακαρίστου τὸν ἔθαλαν μετὰ πάσης εὐλαβείας. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἔθαψαν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Χάλκῃ, εἰς τὸ Μοναστήριον αὐτοῦ». Ἐπατριάρχευσεν δὲ ὁ Διονύσιος οὗτος ἀπὸ τοῦ 1543 ἔτους μέχρι τοῦ 1551.*

§ 134. *Ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ ὑπάρχουσι προσέτι καὶ τὰ ὅστ'α*

Σελ. 111, παραγρ. 132. Μεταξὺ τῶν λέξεων: *στρέφεται ταπεινούμενος προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος: εὐθὺς πρὸς μεσημβρίαν.*

Σελ. 114, στίχ. 3—4. Μετὰ τὰς λέξεις: *τεσσάρων ἀνδρῶν διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰς λέξεις: τοῦ Τιμοθέου δηλ. τοῦ Θεοφάνους καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἔγραψε: Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Διονυσίου δηλ. τοῦ Τιμοθέου.*

Σελ. 114, στίχ. 5. Μετὰ τὰς λέξεις τέσσαρες ἱεραὶ κεφαλαὶ προσέθεσεν ὁ Βαρθολομαῖος τὰ ἑξῆς:

τῶν τοῦ Θεοφάνους λειψάνων μετακομισθέντων τυγὼν εἰς Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸν περιαιρόμενον λόγον: ὅτι τὰ δοτᾶ τῶν τῶν Ἱεροσολύμων Πατριαρχῶν· ἂν ἐν ἀλλοδαπῇ τελευτήσωσι, μετακομίζονται ἔπειτα εἰς τὸν οἰκεῖον θρόνον,

Σελ. 115. Διέγραψεν ὁ Βαρθολομαῖος τοῦτο μὲν τὴν ὑποσημ. (1), τοῦτο δὲ καὶ τοὺς στίχους 24 καὶ 25, ἀνθ' ὧν ἔγραψε:

ἰδικὴν ἱστορίαν καὶ ἀκριβῆ ἔκθεσιν, διεξοδικὴν οὖσαν, καὶ τὸ συνεχὲς τῆς προκειμένης ἡμῖν ἀφηγήσεως διακόπτουσαν ἐπὶ πολὺ, ἀποταμιεύομεν ἐν τῷ τέλει τοῦ Ὑπομνήματος τοῦδε, πάσης ἄλλης ὑποθέσεως ἀνεπιμιγῆ, τοσοῦτον μόνον λέγοντες περὶ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ

Σελ. 173. Ἐν τέλει τῆς ὑποσημ. 1 σημεῖον παραπομπῆς εἰς τὴν ἑξῆς προσθήμην τοῦ Βαρθολομαίου:

Πρόσθετε τὰ ἑξῆς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ στίχου·

Περὶ δὲ τοῦ, πόθεν ἢ Δόμνα τοῦ Ἁαζῶν Βοεβόδα, ἡγεμόνος ποτὲ τῆς Μολδαυικῆς γῆς, παρουσιάζεται ἤδη ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἰστέον ὅτι, κατὰ τὸ 1595 ἔτος, ὅτε ὁ αἰοίδιμος οὗτος ἡγεμῶν, διὰ τὴν ἔνορκον αὐτοῦ συμμαχίαν μετὰ τοῦ προειρημένου Μιχαῆλ Βοεβόδα τοῦ Ἀνδρείου (Σημ. μμ), πέμψας ἐκεῖνον εἰς Βλαχίαν στρατευμάτων βοήθειαν ἰκανὴν ἐπολέμει ταυτοχρόνως καὶ αὐτὸς εἰς μέρος ἕτερον μετὰ τοῦ Χάν τῆς Κριμμαίας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, τότε ἐχθροὶ τινες καὶ ἐπίβουλοι διέβαλον αὐτὸν εἰς τὸν Μπατῶρ Ζήκμωνα τῆς Τρανσυλβανίας, ὅτι ἐσκέπειτο νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν· ὁ δὲ Μπατῶρ ἀπέστειλεν αἰφνιδίως εἰς Μολδαυίαν, καὶ ἄρας τοῦτον μετὰ τῆς Δόμνης καὶ πάσης τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἔφερεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ ἔκλεισεν εἰς φυλακὴν (Ἱστορ. Βλαχο μολδ. Τόμ. Β', σελ. 120—121). Ἐκτοτε οὖν διέμεινεν ἡ Δόμνα εἰς ταῦτα τὰ γεινιάζοντα μέρη Τρανσυλβανίας καὶ Οὐγγαρίας.